

Quo factum est ut Labbeus libro de Scriptoribus Ecclesiasticis, licet a Joan. Hessels et Joan. Olivario, quos ipse non improbat, idcirco annexum fuerit, ut jam observatum est, opusculo huic poema de Ingratis, non quod istud initio Prosperi existimatum sit, sed ut remedium praesens veneno pararetur; ille tamen in hoc propendeat ut credat ex Prosperianis lineamentis quæ in hoc opere agnovisse se existimat, primum decepto librarios hac opus indubitanter Aquitano nostro affinxisse; ea pens indigentia, qua tractatus alios is:ius stylo magis repugnantes eidem ascribere non dubitarunt; etsi illud ipsum ab Hincmaro ut Prosperianum recognitum esse legatur, quod quidem sententiam antiquiorem probat. Huic autem opintoni occasio nasci potuit quod scriptor ille ævo Prosperi floruit, carptimque suo in carmine Vandalorum Getarumque seu Gothorum in solum nostrum irruptiones attigerit, quorum sanctus Prosper et testis et narrator fuit in Chronicis.

Quæ omnia attentius considerans supradictus Censor, nec ullum hac tempestate in Galliis, ubi hæc præcipue contigerunt, scriptorem alicujus nominis huic elucubrando carmini idoneum animadvertens, facile tribueret hoc opus Prospero nostro, nisi aliunde dissimulare sibi nequiret quantum differat carmen istud a castigatissimis sensibus sancti Prosperi. Unde quousque ex doctiorum criticorum examine et judicio lux major affulgeat, a judicio hac in re ferendo abstinendum sibi putavit. Cui nos quoque hac in parte subscribimus.

Cum autem per decem annos integros hic descriptis calamitatibus oppressæ ingemuerint Galliæ nostræ, in quas sub anni 406 finem irruerant Barbari; quo tempore Auctor antea scribendis carminibus venam exercere assuetus, publicarum miseriarum partem non modicam ferens, a scribendo retardatus fuerat; tandem anno, ut videtur, 416, iterum se ad opus tandiu intermissum accinxit. Unde operis ætatem facile agnoscas.

* CARMEN DE PROVIDENTIA DIVINA.

785 * MAXIMA pars lapsis abiit jam mensibus A
anni,

Quo scripta est versu pagina nulla tuo.

Quæ tam longa tibi peperere silentia causæ?

Quisve dolor moestum comprimit ingenium?

5 Quamquam et jam [*Forte etiam*] gravibus non
absint carmina curis,

Et proprios habeant tristia corda modos:

Ac si te fracti perstringunt vulnere mundi,

Turbatumque una si rate fert pelagus;

Invictum deceat studiis servare vigorem.

10 Cur mansura pavent, si ruitura cadunt?

O felix cui tanta Deo tribuente facultas

Contigit, ut tali tempore liber agat!

Quem non concutiat vicina strage ruina,

Intrepidum flammam inter et inter aquas?

15 Nos autem tanta sub tempestate malorum,

Invalidi passim cædimur et cadimus.

Cumque animam patriæ subitit fumantis imago,

Et stetit ante oculos quidquid ubique perit,

Frangimur, immodicis et fletibus ora rigamus:

20 Dumque pios agimus, vertimur in querulos.

Nec parcunt quidam turbatam incessere mentem;

Linguarum et jaculis saucia corda petunt.

Dic (aiunt) causas, qui rerum hominumque labores

Arbitrio credis stare regique Dei:

25 Quo scelere admissio, pariter periere tot urbes.

787 Tot loca, tot populi, quid meruere mali?

Si totus Gallos sese effudisset in agros

Oceanus, vastis plus superesset aquis

Quod sane desunt pecudes, quod semina frugum,

30 Quodque locus non est vitibus, aut oleis;

Quod fundorum aedes vis abstulit ignis et imbris,

Quarum stare aliquas tristius est vacuas:

Si toleranda mali labe, heu! cæde decenni

Vandalicis gladiis sternimur et Geticis.

35 Non castella petris, non oppida montibus altis

Imposita, aut urbes annibus æquoreis,

Barbarici superare dolos atque arma furoris

Evaluerat omnes, ultima pertulimus.

Nec querar extinctam nullo discrimine plebem,

40 Mors quoque primorum cesset ab invidia.

Majores anni ne forte et nequior ætas,

Offenso tulerint quæ meruere Deo:

Quid pueri insontes, quid commisere puellæ,

Nulla quibus dederat crimina vita brevis?

45 Quare templa Dei licuit popularier igni?

Cur violatâ sacri vasa ministerii?

B Non honor inuuptas devotæ virginitatis,

Nec textit viduas religionis amor.

Ipsi desertis qui vitam ducere in antris

50 Suerant, laudantes nocte dieque Denm,

Non aliam subiere necem, quam quisque profanus:

Idem turbo bonos sustulit atque malos.

Nulla sacerdotes reverentia nominis almi

Discrevit miseri supplicii populi:

55 Sic duris cæsi flagris, sic igne perusti,

Inclusæ vinclis sic gemuere manu.

Tu quoque pulvereus plaustra inter et arma Getarum

Carpebas duram, non sine fasce, viam;

Cum sacer ille senex plebem, usta pulsus ab urbe,

C **60** Ceu pastor laceras duceret exsul oves.

Verum hæc sub belli sileantur turbine gesta,

Confusis quoniam non fait ordo malis.

Forte etenim placidas res mundi, et tempora pacis,

Arbitra dignetur cernere cura Dei.

* Scriptum circa annum Christi 416.

* CAPUT I seu PROLOGUS. Auctor carminis a scribendis versibus calamitatibus publicis retardatus, querulorum vocibus coactus dei providentiam tueri suscipit. Hoc maxime urbem quod etiam insonas ætas, et ipsa

- 65 Si cunctos annos veterum recolamus avorum, A
Et quidquid potuit nostra videre dies;
Maximus injustis locus invenietur in orbe,
Oppressis autem pars prope nulla bonis.
Qui fuerit violentus, atrox, versutus, avarus;
- 70 Cujus corde fides cesserit, ore pudor,
Hunc omnes mirantur, amant, reverentur, ho-
norant,
Huic summi fasces, huic tribuuntur opes.
Quod si quis justus castam et sine crimine
vitam
Dissimili studio ducere maluerit,
- 75 Hic inhonorus, inops, odium juvenumque se-
numque,
In totis mundi partibus exsul agit.
789 Impius exsultat maturis integer annis,
Carpere non cessant ulcera dira piū.
Falsa valent in judiciis, et vera laborant,
- 80 Insontes sequitur pœna, salusque reos.
Ignorata piis illudit adultera sacris,
Blasphemus templi limina tutus adit.
Quæ si cura Dei celsa spectaret ab arce,
Resque ageret nostras sub ditone sua;
- 85 Aut non effugerent ultrices crimina pœnas,
Aut virtus terris sola reperta foret.
Talia cum facilis vulgi spargantur in aures,
Quam multis rudibus lingua maligna nocet!
Nec tantus dolor est Scythicis consumier armis,
- 90 Quantus ab infidis cordibus ista seri.
Prome igitur sanctis cœlestia tela pharetris;
Et medicis hostem confice vulneribus.
Forte aliqui poterunt errorum evadere noctem,
Inque viam, visa luce, referre pedem,
- 95 At ne sermo moram patiatur ab inpare versu,
Herōi numeris porrigere pentametrum.
* Ista quidem melius divinis edita libris
Cognoscenda forent, ubi legis in æquore aperto,
Promptum esset ventis dare libera vela secundis.
- 100 Sed quoniam rudibus metus est intrare profun-
dum,
In tenui primum discant procurrere rivo,
Qua jacet extremo tellus circumdata ponto,
Et qua gens hominum diffusa est corpore mundi.
Seu nostros annos, seu tempora prisca revolvas,
- 105 Esse omnes sensere Deum, nec deficit ulli
Auctorem natura docens: et si impius error
Amisit, multis tribuens quod debuit uni;
Innatum est cunctis genitorem agnoscere verum.
Hic auctore carens, et tempore, permanet idem
- 110 Semper, et immensum non sæcula nec loca
cludunt.
Hic nullis mundi causis exstantibus, in se
Quidquid vellet habens, cum visum est, omnia
solus
Condidit ut voluit, formas, numerosque, mo-
dosque,
- Et genera, et vitas statuens et semina rebus.
- 115 Quidquid inest cœlo, quidquid terræque marique,
Quidquid quocumque est in corpore, sive ani-
matum.
Sive expers animæ, calida, humida, frigida,
sicca,
Uno exstant auctore Deo: qui divite Verbo,
(Quod Deus est) rerum naturas, atque elementa
- 120 Protulit, et summis opifex intentus et imis.
Quod vero adversis compugnant condita causis,
Atque aliis alia obsistunt, contraria discors
Omnia motus alit; dumque illi occurritur illo,
Vitalem capiunt cuncta exagitata vigorem:
- 125 Quæ vel pigra situ, vel prono lubrica lapsu,
Aut cursu instabili, stabili aut torpore perirent.
Mollia sic duris, sic raris densa resisunt,
791 Et liquidis solida, et tardis velocia claro
Obscurum objectum, et dulci contendit amarum.
- 130 Nec mihi fas dixisse aliquid non rite creatum,
Aut ullas ausim mundi reprehendere partes:
Cum sator ille operum teneat momenta suorum,
Et carptim varios in totum temperet usus.
Denique quidquid obest, aut causa, aut tempore
verso
- 135 Prodest: et gemino subsistunt cuncta periclo.
Frigora perpeesus, solem cupit: ustus ab æstu,
Inter hyperboreas mavolt algere pruinas.
Injusto pluviam metuit sub fasce viator,
Quam poscit votis sitiēti rusticus agro.
- 140 Cæruleos angues timor isti est visere; at illi
Intrepida excoctis oneratur mensa chelydris.
Quod si forte lups, lyncasque, ursosque creatos
Displicet, ad Scythiæ proceres regesque Getarum
Respice; queis ostro contempto, vellere Serum,
- 145 Eximius decor est tergis horrere ferarum.
Singula sectari longum est: sed munere Christi
Scire datum, quod alit tellus, quod in æquore
vividit,
Quidquid in arboribus, quidquid variatur in
herbis,
In laudem auctoris, certis subsistere causis.
- 150 At quæ sola nocent, eadem collata mederi.
* Est igitur Deus, et bonus est, et quidquid
ab illo
Effectum est, culpa penitus vacat, atque querela.
Omnem autem hanc molem mundi qui condidit,
ipse
Et regit, utque nihil non ortum [Al. horum]
sumpsit ab illo;
- 155 Sic nihil est quod stare queat, factore remoto.
Nam qui pigra Deo dant otia, credo, verentur
Ne curæ intentum vigiles durique labores
Conficiant, et tanta simul non explicet unus.
O mersi in tenebras, divinique ignis inanes,
- 160 Et plus corporeis oculis quam mente videntes:
Qui vestræ æternum naturæ et conditioni

* CAPUT II. Omnes semper Deum esse, et cunctorum auctorem senserunt: qui omnia, ut voluit, sed sapienter disposuit.

* CAPUT III. Deus mundum quem condidit regit sine fatione. Nec de illius iudicandum, ut de hominum regimine.

- Audetis conferre Deum : cui si quid amatis
 In laudem pravi adjicitis, vestrisque beatum
 Creditis esse bonis, aut ulla incommoda ferre.
- 165 An quia cum magnas urbes, populosque tenetis
 Sub vestro imperio, miserum est insomnibus
 ægram
 Partiri curis in multa negotia mentem ;
 Cumque graves trepidis incumbant undique causæ,
 Non fert urgentes industria victa labores :
- 170 Et si animis ægris depulsa est sollicitudo,
 Blanda voluptatem requies creat otia nactis :
 De Domino hoc sentire pium est, quem semper
 eundem
 Nil gravat, ex toto nil occupat ? Effluit ætas,
 Ac venit, et spectant genita et gignentia finem :
- 175 Ille manet, simul acta tenens et agenda, futuris
 Ulterior, tum præteritis prior : omnibus unus
 Præsens, et solus, sine tempore tempora condens.
 Utque ævi spatia ac numeros præcedit, et exit,
- 793 Sic nullo immensus cohibetur sine locorum.
- 180 Nilque adeo est magnum, quod non certus modus
 arcet :
 Et cælum, et terras, et totum denique mundum
 Limes habet : meta est altis, et meta profundis.
 Sed nusquam non esse Dei est, qui totus ubique,
 Et penetrat mundi membra omnia liber, et ambit.
- 185 Hæc igitur via sola potest moderamina rerum
 Dividere, et placidis eadem persistere curis :
 Quam non effugiant cita, nec remorantia tardent ;
 Quæ numquam ignara, numquam longinqua,
 nec ullis
 Translata accedens regionibus, absit ab ullis :
- 190 Nec de noscendis egeat manifesta doceri.
 Hæc testis rerum tacita audiat, abdita cernat :
 Det vitas, adimatque datas, pereuntia salvet,
 Dejecta attollat, premat ardua, proroget annos
 Et minuat, mutet corda, et peccata remittat.
- 195 * Sed qui virtutem concedunt omnipotenti,
 Forte voluntatem demant : et magna regentem,
 Curam hominis renuisse putent, in tempora
 nati
 Exigua, et varia sub tempestate relictæ.
 Quo vos sponte juvat cadere, oblitosque parentis,
- 200 In pecudum genus, et sortem transire ferarum ?
 Incomperta latent naturæ exordia nostræ :
 Aut spem propositam in Christo præsentia turbant ?
- A
 Parcite sublimes æternæ gentis honores
 Degeneri violare metu : potiusque relictum
 205 Immortale decus, superato appendite cœlo.
 Nota via est, Christo cunctis reserante magistro,
 Qui vocat, et secum nos deducturus, et in æe.
 Ac ne vaniloqui spondere incerta putemur :
 Res monet a primis aperire parentibus ortum
- 210 Humani generis, causasque evolvere vitæ
 Amissæ, et rursus, Christo donante, receptæ.
 Dispositis rebus, totum jam conditor orbem
 Fecerat, et pulchra vernabat origine mundus.
 Jam sol dimensis in tempora cursibus ibat,
- 215 Lunaque cum stellis præbebat lumina nocti :
 Jam pecudes tellus, jam pisces pontus alebat,
 Et liquidum volucres innabant æra pennis :
 Sed quod divina posset ratione potiri,
 Nondum erat in terris animal : dedit optimus
 Auctor
- 220 Hoc homini speciale decus, cumque omnia
 verbo
 Conderet, hunc manibus, quo plus genitoris
 haberet,
 Dignatur formare suis : substantia duplex
 Jungitur, inque unam coeunt contraria vitam.
 Namque anima ex nullis, ut cætera, gignitur,
 . expers
- 225 Interitus, nisi quod Domino cruciabilis uni est,
 Et rea ferre potest pœnam, sub nomine mortis,
 Terrenamque illapsa domum, dat vivere secum
 Consortem, et pariter divinum haurire vaporem.
- 795 Nec quia dissimilis rerum natura
 duarum est,
- 230 Dispar conditio est : manet exitus unus
 utrumque :
 Seu potior juri subdatur posterioris,
 Seu se majoris virtuti infirmior æquet.
 Est etenim ambarum vinci, est et vincere
 posse,
 Proficere, et minui ; regnare, et perdere
 regnum.
- 235 Non quia plus cuiquam, minus aut in origine
 causæ
 Nascendi attulerint, aut ulla externa creatos
 Vis pronat, ignarosque agat in discrimina
 morum ;
 Sed quia liber homo, et sapiens, discernere
 rectis
 Prava potest, in se intus habens discrimina
 rerum,
- 240 Jusque voluntatis, quo temperat arbitrium
 mens.
 Si tamen ancipiti creta inter prælia vitæ,
 Non de se tumeat ; sed votis tuta modestis,

190. Editio Lugd., *Nec dignoscendis egeat manifesta doceri.*

Ibid. Hic vox manifesta, pro voce certa usurpatur : ut volarunt anteriores editiones.

* CAPUT IV. Deo, cui potestas non deest, etiam voluntatem inesse hominem providentia sua curandi. Status jam creati mundi. Hominis creatio.

- Inde pntet totum posse, unde accepit et esse. A
 Insita sic nobis patriæ virtutis imago est,
 245 Longo justitiæ quæ multum exercita cultu,
 Ceu speculo lumen divinum imitata referret.
 Cumque bonis positum transisset in artibus
 ævum,
 Æternam victrix arcem mansura teneret.
 Totaque res effecta Dei, jam nulla subiret
 250 Prælia, nec trepide secum decerneret in se,
 Nec vellet quod mox nollet, voluisse, timere,
 Ignorare, optare, pati jam nescia : nullis
 Crescere egens cumulis, nullisque obnoxia
 damnis.
 Et quo promissis adsit fiducia magnis,
 255 Ac spes propositæ sit non incerta coronæ :
 Munere præsentis vitæ documenta futuræ
 Sumit homo, et dandis confidere discit adeptis.
 Huic cæli volucres, et cuncta animalia terræ
 Subjecta : et pisces quos nutrit pontus et
 amnes ;
 260 Huic solis lunæque vices, et sidera noctis
 Nosse datum, numerisque dies comprehendere
 et annos,
 Scire potestates herbarum, et nomina rebus
 Indere, et ingenium varias augere per artes.
 Hunc potiore unum cunctis spirantibus, uni
 265 Subjectum servire Deo ; nec corporea vi,
 Sed rationis ope, præfortibus imperitare.
 * Quod si quis non totus homo hæc exten-
 dere verbis
 Me putat, et nondum sese cognovit in istis ;
 Audiat a primis distare parentibus actum
 270 Per delicta genus, multa et rubigine morum
 Corrupti exiguum semen superesse vigoris.
 Utque suæ tantum naturæ discat honorem ;
 In summum sancti generis redeat caput, et se
 Æstimet a manibus Domini, afflatoque regente,
 275 Qualis Adam nondum terram damnatus in
 istam,
 Et liber culpæ, paradisi divitis orbem
 Cultarum locuples virtutum fruge tenebat.
 Cui cum tanta Deus largitus dona fuisset,
 Viperei populi princeps invidit, et alta
 280 **797** Dejectus regione poli (quia summa tenere
 Non nisi pura potest bonitas), majora nocendi
 Conceptit verso mutatus corde venena.
 Qui possessorem tantarum deliciarum,
 Mandato exclusum quia noverat arbore ab una,
 285 Perpulit a vetitis pomum decerpere ramis,
 Queis merat recti et pravi experientia major
 Tunc ditione hominis, quia nondum acceperat
 hanc vim,
- Qua posset vitanda suo sine nosse periclo.
 Illis illata dolis ; hoc crimine nata subegit
 290 Mors hominem, culpa in cunctos manante mi-
 niores :
 Quæ semel antiqua pulsos virtutis ab arce,
 Non uno tantum transfuso errore parentum
 Implicuit : sed cum populis nascentibus aucta,
 Multiplicem lata porrexit strage ruinam.
 295 « At quamquam immissa regnaret morte perem-
 ptos ;
 « Nulla tamen placitos Domino non edidit ætas,
 « Cunctaque diversos habuerunt sæcula justos :
 « Quos licet ob meritum vitæ bona multa mane-
 rent,
 « In mortem vitata tamen natura traheret,
 « Non prius a primi vincolo absolvenda parentis,
 B 300 « Quam majestate incolumi generatus in ipsa,
 « Destrueret lethi causas et semina Christus. »
 Cujus perpetuam cunctis assistere curam,
 Promptum est exemplis ab origine nosse petiti .
 305 Non latet hanc sanctis onerans altaria sacris
 Justus Abel, qui primitiis ovium grege lectis,
 Convertit Domini sincera in munera vultum :
 Nec fallit specie devota relligionis
 Dona Cain reprobanda dicans, cui virus amarum
 310 Invidia in fratrem succenso felle coquebat.
 Nec revocare ferum Dominus sermone benigno
 Abstiniuit : quantumque nefas strueretur ab ipsa
 Ingessit, formamque dedit qua vincere sese
 Posset, et insanæ regnaret fortior iræ.
 C 315 Sed concepta semel facinus crudele peregit
 Impietas, scelere immergens primordia mundi.
 At numquid placitum sibi justum a cæde nefanda
 Non potuit servare Deus ? Sed finis acerbi
 Occasum potior vita et tribuenda corona
 320 Immodico æterni superabant pondere honoris.
 Quid, cum viventem de terris transtulit Enoch,
 Spernebat terrena Deus ? Namque omnibus illud
 Proderat exemplum, quo mortis terror abiret,
 Spemque inconcussam caperet substantia carnis.
 325 Sic alio post multa ævo documenta minores
 Propositæ in Christo meruerunt sumere vitæ,
 Cum raptum ignitis per inane jugalibus Helium
 Scandentem rutilo viderunt æthera curru.
 An aberat tum cura Dei, cum effusa per omnes
 D 330 **799** Gens hominum culpas, penitus pietate re-
 licta,
 Dira toris vetitis generaret monstra gigantas
 Illa quidem mundi exitium præfata futurum,
 Tempora larga dedit, queis in meliora reducti
 Mortales, scelerum seriem virtute piarent.
 335 Cumque nefas placitum toto persisteret orbe,

* CAPUT V. In quo differant a primo parente ho-
 mines post lapsum. Diaboli invidia adversus hominem
 primum. Justi aliqui qualibet mundi ætate. Exempla
 providentiæ Dei erga homines ante Legem. Abel et
 Cain. Raptus Enoch et Eliæ quid doceat. In diturio
 cur servata domus Noe. Abrahæ fides. Loth servatus.
 Joseph in Ægyptum venditus. Moyses populum edu-
 cens ex servitute. Protectio Dei erga filios Israel in de-

serto.

288. ita Lugd. editio : aliæ vero, Quæ posset.

316. Sic alias : et quidem meliori sensu, quam
 cum legitur in editionibus nostris, immenso.

327. Id est, Helium.

333. Lugd. et Lovan., deducti, præter leges car-
 minis.

Nec nisi diluvio deleri crimina possent,
 Sola Noe servata domus; quæ libera cladis,
 Conclusis paribus spirantum de genere omni,
 Unde forent vacuis reparanda animalia terris,
 340 Illæsa, mundo pereunte, superfuit arca.
 Non quia non alios populos Deus edere posset;
 Sed multis fractus morbis, ut semine ab ipso
 Idem homo in Christi corpus nascendo veniret:
 Utique Deo justo meritorum iudice, partam
 345 Nossemus requiem sanctis in clade malorum.
 Nonne etiam in nostram Domini jam tum mise-
 rentis
 Progeniem tendebat amor, cum credulus Abram
 Multorum, pariente fide, genitor populorum
 Promissum genus innumeris censebat in astris?
 350 Aut cum in Pentapolim descenderet igneus imber, B
 Nonne prius multo dilata examine venit
 Iudicis ira Dei, qui promptus parcere, nullas
 Invenit causas veniæ; deque omnibus unum
 Dissimilem Sodomis incesta in plebe repertum
 355 Exemit, parvique dedit dominum oppiduli Loth?
 Cum vero Ægyptum Chanaanæque regna teneret
 Dira fames, totos septem toleranda per annos,
 Præstruitur certe patriarchis causa movendis,
 Et domus externos inter placitura paratur,
 360 Quæ blande foveat populi incrementa futuri,
 Mystica dum Joseph prodentem somnia fratres
 In servum vendunt pretio, falluntque parentem;
 Dum castum dominæ petulantia carcere damnat;
 Dum rex obscuri narrato ænigmate somni,
 365 Exemptum vatem dignatur honore secundo;
 Dumque piis tractata dolis Hebræa juventus,
 Gaudet adoratum venia cognoscere fratrem.
 Qui cum multa insons ferret mala, nonne re-
 motum,
 Resque hominum dedignantem potuisset inepto
 370 Incusare Deum questu, nisi cuncta profundis
 Iudice sub justo scisset decurrere causis?
 Quæ licet infidas soleant confundere mentes;
 Non possunt turbare pias, quia tempore in isto
 Hæc posita est virtus, ut libertate potitos,
 375 Exiguo in spatio, justii patiantur iniquos,
 Quos Deus ipse modo dilata sustinet ira.
 Si gens chara Deo, et sævo suspecta tyranno,
 Injustum imperium regis tolerabat acerbi;
 Mæstarum et matrum fetu potiore necato,
 380 Condensas [Forte Condendas] jussos lateres præ-
 bebat ad urbes,
801 Ut durus labor, et sævæ inclementia
 mortis,
 Omnes terribilis populi consumeret annos.
 Sed non ista Deo patribus illata remoto,
 Ipse docet, curamque sibi probat esse suorum.
 385 Nam jubet electum Pharaoni edicere Mosen,
 Ut sinat Ægypto Domini discedere plebem.

* CAPUT VI. *Exempla providentiæ Dei in Lege. Lex naturalis omnibus innata. Non in sola gente Israelitica effectus providentiæ Dei. Mens speculum est quod fides Christi tergit. Lex et prophetæ Christum nascitu-*

A Ni faciat, multis plectenda superbia plagis,
 Sentiet excitam quæ regni vis habet iram.
 Ille quidem quoties patitur cælestia tela,
 390 Cedit, et obsequium simulat; sed clade remota,
 Duratur parcente Deo, causas pereundi
 Impius inde trahens, quo posset habere salutem-
 Donec vi victus laxat fera jura tyrannus,
 Dilia barbaricis et Moses aginina gazis,
 395 Promovet, insigni sulco monstrante columna
 Per deserta viam: quæ formam in tempus utrum-
 que
 Temperat, alterna ut tribuat vice commoda ea-
 stris,
 Luce tegens, et nocte regens, eadem ignis et
 umbra,
 Discussiens flammis tenebras, et nube calores.
 400 Quid loquar et trepidis patribus cum incumbere-
 ret hostis,
 Divisum pelagus, solidoque rigore ligatas
 Instar montis aquas, vacuo cessisse profundo;
 Quaque gradum illæsa tulerant tot millia plebis,
 Oppressum Ægypti populum coeuntibus undis?
 405 Omnis enim auctori servit natura potenti,
 Quæque ad opem cedunt, eadem famulantur ad
 iram.
 Sed mihi nec vacuum cunctas percurrere formas
 Virtutum, et gestis oris non æqua facultas.
 Nam quis tantarum evolvat miracula rerum,
 410 Mannæ imbrem, et cunctos in cœli pane sapes,
 Siccæ rupis aquam, et dulcorem fontis amari,
 Aut inter deserta actos decos quater annos,
 Nec membris nocuisse ævo, nec vestibus usu?
 † Legis in exemplum juvat ire, et querere ab
 ipsis
 415 Qui curam Domini remonent, an tempore ab
 illo
 Cæperit humanas in vitæ fœdera mentes
 Informare Deus; nec per tot sæcula mundi
 Permotus vitiis, tunc jus perscripserit æquum.
 Ite, ipsi in vestræ penetralia mentis, et intus
 420 Incisos apices, ac scripta volumina cordis
 Inspicite, et genitam vobiscum agnoscite legem.
 Nam quis erit, modo non pecus agri, aut bellua
 ponti,
 Qui vitiis adeo stolidè oblectetur apertis,
 Ut quod agit, velit ipse pati? Mendacia fallax,
 425 Furta rapax, furiosum atrox, homicida cruen-
 tum
 Damnat, et in mœthem gladios dstringit adul-
 ter.
 † Unus enim pater est cunctorum, et semine
 recti
 † Nemo caret, similisque omnes produxit origo.
 † Unde etenim, nondum descripta lege, fue-
 runt

rum annuntiaverunt.

418. Lugd., Lovan. et Duac. editi, *perscripserit*
 Colon. cum recentioribus, *præscripserit*.

- 30 « Qui placidum sanctis agerent in moribus A
ævum ;
« Nec summi patris ignari, nec juris egeni.
803 « Ergo omnes una in vita cum lege creati
« Venimus, et libris gerimus, quæ condita li-
bris.
« Nec nova cura fuit nostri, cum tradita Mosi
- 435 « Littera præsentī damnaret crimina pœna.
« Sed super adjecta est generi custodia sancto ;
« Qua memor in patriæ fidei perstaret honore,
« Et promissorum Domini succederet hæres.
« Cum tamen et quoscumque eadem sub sacra
liceret
- 440 « Ire, nec externos arcerent limina templi : »
Cumque Dei monitu canerent ventura prophætæ,
Sæpe etiam ad varias gentes sint multa locuti. **B**
Sic regina Austri cupidis, Salomonis ab ore,
Auribus eloquium Domini venerata trahebat.
- 445 Sic Ninive monitis Jonæ sub tempore cladis
Credidit : et tribus in luctu jejuna diebus,
Promeruit morum excidio consistere regno.
Verum ne longo sermone moremur in istis,
Quæ sparsim varietque suis sunt edita sæclis :
- 450 Neve quod in parte est, in toto quis neget esse,
Dum solidam Domini divisa negotia curam
Velant, et nulla accipitur quæ rara videtur ;
« Dicite quem populum, qua mundi in parte re-
motum,
« Quosve homines, cujus generis, vel conditio-
nis
- 455 « Neglexit salvare Deus. Vir, femina, servus,
« Liber, Judæus, Græcus, Scythæ, Barbarus,
omnes
« In Christo sumus unum : non persona potentis,
« Nec domini, regisve prior ; distantia nulla
« Luminis unius, speculi nisi discrepet usus. »
- 460 Namque velut speculum mens est, quæ quo
mage tersa est.
Expoliente fide, radiisque intenta supernis,
Hoc mage confessi resplendet imagine Christi :
Qui cum Patre Deo semper Deus ; inque paterna
Majestate manens, miscetur conditioni
- 465 humanæ : et Verbum caro fit, rerumque Creator
Nascitur, atque annis succedit conditor ævi.
Hoc etenim lex, hoc veneranda volumina vatam, **D**
Hoc patriarcharum spes non incerta tenebat :
Ultima cum mundi finem prope curreret ætas,
- 470 Venturum ad terrena Deum, qui morte perem-
pta,
Solveret inferni leges, longamque ruinam
Humani generis, meliore atolleret ortu.
* Sed tu qui geminam naturam hominisque
Deique
Convenisse vides angusti in tramitis ora,
- 475 Firma tene cautus vestigia, ne trepidantem
Alterutram in partem, propellat devius error :
- « CAPUT VII. Contra Eutychem, de Incarnatione.
Neminem salvatum unquam sine fide Christi incarna-
tionis. Lex observata facilis per gratiam Christi, qui
- Si cernens operum miracula divinatorum,
Suspicias sine carne Deum ; cumve omnia no-
stri
Corporis agnoscas, hominem sine Numine cre-
das.
- 480 Nulla etenim soli vita est mihi, morsque sub-
actum
Detinet ; et non est quo victus vincere possim,
Si non vera Dei virtus mihi consociata est,
805 Aut me non vera Salvator carne recepit,
Cujus majestas stabilis non hoc violatur,
- 485 Quo redimor ; neque se minor est, dum mutor
in illo ;
Sed mortale meum subit, ut quia morte teneri
Vita nequit, pereat mihi mors, et non ego jam
in me
Vivam, sed Christus, qui se mihi miscuit in se.
Victus enim terrenus Adam, transfudit in omnes
- 490 Mortem homines, quoniam cuncti nascuntur ab
illo,
Et transgressoris decurrit causa parentis.
Sed novus e cœlis per sacræ Virginis alvum
Natus homo est, aliudque bonus mortalibus in se
Fecit principium, carnemque rebus in omnem,
- 495 Et vita functos, naturam participando,
Edidit, et vivos, vitam mutando, creavit.
Utque illos veterum complexa est gratia solos
Qui Christum videre fide ; sic tempore nostro
Non renovat quemquam Christus, nisi corde
receptus.
- C** 200 En, homo, quanta tibi est gratis collata potestas.
« Filius esse Dei, si vis, potes, omnipotens te
« Spiritus umbratum Verbi virtute creavit.
« Nec te corporeo patrum de semine natum
« Jam reputes ; pereant captiva exordia carnis. »
- 505 Nil veteris conjunge novo, non hic tibi mundus,
Non hæc vita data est, nulla hic tua, nec tuus
ipse es.
Emptus enim es, pretiumque tui resolvere fas est,
Quo [*Al. Qua*] potes, ut solvens sis ditior, et
tibi crescant
Quæ dederis, cedatque tibi pars ipse Redemptor.
- 510 Nec te difficilis nunc observantia legis
Sub durum jubet ire jugum ; mens libera sanctum
Obsequium ratione ferat, quam Spiritus sanctus
In tabulis cordis describat sanguine Christi.
Qui nobis quidquid sermonibus insinuavit,
- 515 Condidit exemplo, factis præcepta cœquans.
Rex ille, et rerum dominus : sed pauperis egit
In specie, nec veste nitens, nec honore superbus.
Infirmis fortis, rex servis, dives egenis ;
Justitia injustis cedit, sapientia brutis.
- 520 Sacrilegis manibus percussus, non parat ictum
Reddere ; nulla refert avidæ convicia lingæ.
Damnatur judex, Verbum tacet, inspuitur lux,
Ipse ministerium sibi pœnæ est ; felque et acetum
quod præcepit prior ipse fecit. Contra Nestorium.
478. Sola editio Lugdunensis, suscipias.

- Dulcius ille favis baurit; sanctus maledictum
525 Fit Crucis, et moritur Christus, vivente Barabba.
 Impia gens tantum ausa nefas, sentisne furorem
 Jam mundo damnante tuum? Sol fugit ab orbe,
 Et medio nox facta die est; concussa que tellus
 Intremuit, mortemque Deo subeunte, sepulcris
530 Excita sanctorum sumpserunt corpora vitam.
 Velum etiam templi discissum est, ne quid
 operum
 In sacris adytis jam plebs indigna teneret:
 Sanctaque pontifices fugerent offensa cruentos.
 Te vero exstinctæ calcantem spicula mortis,
535 **807** Et de carne novum referentem carne tro-
 pæum,
 Tertia discipulis, Jesu, dedit attonitis lux.
 Nec dubiis Dominum licuit cognoscere signis;
 Cum documenta fides caperet, visuque manique
 Rimans clavorum vestigia, vulnus et hastæ;
540 Cumque quater denis firmans promissa diebus,
 Conspicuis multis, sæpe et tractabilis esset.
 Hactenus in nostris te, Jesu, novimus: exhinc
 In tua nostra abeunt: nec jam diversa, sed unum
 Sunt duo, dum vita in vita est, in lumine lumen,
545 Augmento, non sine hominis; quo glorificato,
 Sic homo, sic Deus es, ut non sis alter et alter.
 Nosque ad te ire jubes sursum, tecumque potiri
 Luce tua: si calle tamen curramus eodem,
 Edocti non posse capi nisi de cruce cœlum.
550 * **JAMNE** Dei compertus amor, diffusa que in
 omnes
 Cura patet? notum et cunctis astare salutem?
 Et tamen, heu! rursus querulis, homo, garrula
 verbis
 Bella moves, jaculisque tuis tua viscera figis.
 Cur non sum bonus? hoc non vis. Cur sum
 malus? hoc vis.
555 Cur volo quæ mala sunt, et cur quæ sunt bona
 nolo?
 Liber es: sed cum recta queas discernere
 pravis,
 Deteriora legis, placitisque improvidus hæres.
 Erro, ais, et vellem non posse errare. Duobus
 Subjacet hæc votis sententia: nam penitus te
560 Aut esse exanimam cupis, aut rationis egenam.
 Error enim est ejus qui cessit limite recti,
 Quique potest ad iter, Christo ducente, reverti.
 At quem nulla viæ suscepit linea, nusquam
 Declinat; nullumque timent non stantia casum.
- A** **565** Numquid cura Deo de bobus? numquid ad ullas
 Fit verbum Domini volucres? num lege tenentur
 Monstra maris? quæ cum faciunt jussa Omnipoten-
 tentis,
 Ignorant sese facere, affectumque volendi
 Sumunt, et quod agunt aliis, sibi cedere credunt.
570 Sic etiam quæ non spirant sunt semper in illo
 In quo sunt formata modo: non plana tumescunt
 Collibus, aut celsi sternuntur in æquora montes:
 Non veniunt Alpes in pontum, aut pontus in
 agros:
 Saxa jacent, amnes decurrunt, stantque paludes.
575 Et tamen his nihil est mercedis, quæ sine sensu
 Dispositos in se præbent viventibus usus.
 Quod si horum præstare tibi natura videtur:
 Jam bove mutari velles, vel rupe, vel amne.
 Deterior nollem fieri, potior voluissem.
580 * **809** Numquid qui Domino placuerunt mori-
 bus alinis,
 Displicuere sibi? numquid non semine ab uno
 Venimus, aut alia est hominum natura be-
 norum?
 Non aliter dives quam pauper nascitur, unum est
 Principium servis et regibus: optimus illis
 Non plus accepit quam pessimus; æqua creatis
 Mensura est, uno qui lumine luminat omnes.
585 Sed mundum ingressi variis rerum speciebus
 Suscipimur, mentemque adeunt quacumque
 videntur,
 Judicio censenda hominis: stant undique formæ
590 Innumeræ, possuntque omnes spectando probari.
 Quædam etiam patulas intrant stipata per aures,
 Errores veterum studiorum, et vana parentum
 Dogmata, cum quodam furo ostentantia veri.
 Hæc modulata sono veniunt, hæc levia tactu,
595 Hæc blandis late funduntur odoribus, illa
 Conciliant varias in mille saporibus escas.
 Magno ergo hæc homini sunt discernenda pe-
 riculo:
 Ne nimium trepidus nullum procedat in æquor;
 Neu vagus effusus sine lege feratur habenis.
600 Est etenim sanctus rerum usus, quem cohibentes
 Intra modum numeri, et momentum ponderis
 æqui,
 Pro cunctis soli Domino reddemus honorem.
 Omnia quæ fecit bona valde, ut non vitiorum
 Incentiva, sed ut superas caperemus in illis,
605 Illic decertato virtutis agone, coronas.

* **CAPUT XIV.** *Homo qui divinæ providentiæ ingratus non sibi imputat peccata sua, refellitur, quia cum libero arbitrio creatus, et per illud peccat. Quæ homini cavenda in mundo si virtutem colere curet. Quis rerum temporalium usus. Sancti omnes, iisdem tentationibus quibus nos subjeti, quomodo eas vicerint.*

543. Hæc cum grano salis (ut aiunt) accipienda. Cum ibi videatur Auctor in duos errores Nestorii et Eutychetis incurrere, dum ait Christum ex Ascensionis die ita hominem et Deum esse, ut non sit alter et alter: nec jam diversæ sed unum sint in eo ambæ naturæ. Verum sapienter observatum a viro eruditissimo; præterquam quod facile ignosci possit

poetæ per transennam rem difficillimam attingenti, si quid minus exacte in terminis locutus reperiat. Auctor iste hoc eodem in loco Christi glorificationem fatetur factam augmento, non sine hominis; præsertim cum non longe antea clare prædicarit geminam naturam hominisque Deique in Christo convenisse; nec esse quo victus vincere possit, si non vera Dei virtus humanæ naturæ esset consociata, v. **475** et **480**.

573. Ita Lugd.; at Lovan., Duac. et Colon. et recentiores, in æquore.

694. Editio Coloniensis et recentiores, lenia.

- An tibi cœlestes illi, quos protulit orbis
Fertque, viri non hæc eadem tolerasse videntur
Quæ patimur, motus animi, affectusque rebelles,
Et circumjectis vitia oppugnantia castris ?
- 610 Sed gladio verbi, fideique umbone potenti
Vincebant arcus tenebrarum, et spicula mortis :
Cumque opus hoc mundi magnum pulchrumque
viderent ;
Non mare, non cœlum, non ignem, aut sidera
cœli,
Quæ numero subjecta sibi visuque tenebant,
- 615 Suspexere deos : unum, ratione magistra,
Auctiorem et Dominum rerum, non facta, co-
lentes.
- At tu nobilius qui factum te voluisses,
Numquid in angelico satus ordine non querereris ? B
Nam cum ille excelso dejectus Lucifer axe
620 Conciderit, rueritque illo pars tertia pulso
Astrorum, quæro in quam tunc parte fuisses ?
Clara Dei semper bonitatis imago maneres,
An castra invidiæ sequereris et agmina noctis.
* Sed quo te præceps rapit orbita ? Vis bonus
esse
- 625 Absque labore tuo ? Credis hoc cedere posse,
Si tibi mutantur natalia sidera, quorum
Te pravum decursus agit ? Quid vana vetusti
Perfugia erroris Chaldæis quæris in astris ?
Quamvis sollicitis adeas cœlestia curis,
- 630 Et penitus causas rerum scruteris apertas ;
811 Non renuis magis nosse Deum, quam
cuique elemento
Naturam dederit, qua pontum lege moveri
Jusserit, aut teneris quam vim consueverit auris,
Sideresque ignes in quæ momenta creavit.
- 635 Qui cum sincerus sit fons æquique bonique,
Inमितem jussis legem præscripsit iniquis,
Si prius ipse hominum mores constrinxerat astris.
Namque adversa sibi sunt hæc, nimiumque
repugnant,
Exigere insontes actus, delictaque pœnis
- 640 Afficere, et cunctos eadem ad promissa vocare :
Contra autem natis violentum affigere sidus,
Quod nec velle homini cedat, nec posse, sed
omnes
Desuper ignaros et virtus ducat, et error.
- Ergo aut æthereis nullum est jus ignibus in nos, D
645 Aut si quid nostri retinent, amittere possunt :
Cum mihi progenito ad vitam mandata salutis
Et cordi insinuet bonus auctor et auribus, ac me
Currentem mercede vocet, terrore morantem.
Solum, inquit, venerare Deum, solique memento
- 650 Servire, externas et despice relligiones.
Hoc operis sectare boni, hoc fuge cautus iniqui.
Vita beata isto paritur, mors editur illo.
Coram adsunt aqua servatrix, populator et ignis :
- A Ad quod vis extende manum ; patet æqua fa-
cultas.
- 655 Quod legis monitus, et vatum scripta piorum,
Et Deus ipse suo nequidquam promeret ore,
Arbitrium nostrum si vis externa teneret.
Verum si quid obest virtuti, animosque retardat,
Non superi pariunt ignes, nec ab æthere manat :
- 660 Sed nostris oritur de cordibus ; ipsaque bellum
Libertas movet, et quatimur civilibus armis :
Otia cum mollis complexa ignava voluptas
Difficili negat ire via, bravioque potitos
Ardua quæque piget pro spe tentare latenti.
- 665 Cumque hæc intus agi prospexit callidus hostis,
De studiis vestris vires capit : utque parentis
Avertat veri cultum, persuadet ab astris
Fata seri, frustra que homines contendere divis.
Hinc vario vitæ dominos mercantur honore.
- 670 Error abi, procul error abi : satis agnita prisca
Sunt commenta doli, monitos quibus Omnipotens
nos
Elaqueat, cultusque docet vitare profanos.
Scimus enim quanta steterit mercede quibusdam
Sidus adoratum Rempham, venerataque cœli
- 675 Militia, et cultus Soli Lunæque dicatus.
Nec latet hæc verbis hominis subsistere jussa
Ad vocem servisse mora, noctisque repulsæ
Temporibus crevisse diem : cum lux famulata
Nesciret nisi quem faceret victoria finem.
- 680 Novimus et cœlo præscriptas condiciones
Arbitrio quondam sancti mansisse prophetæ ;
Cum positum ad tempus clausos, sitientibus
agris,
813 Non licuit rorare polos ; ipsumque, vocata
Partibus e superis in sancta altaria flamma,
- 685 Quem dederat sacris ignem immisisse profanis.
Cujus vis etiam Christi delapsa fuisset
Discipulis, pœnam hospitii exactura negati ;
Ni patiens Dominus venia præverteret iram
Nullum ergo in nos est permissum jus ele-
mentis,
- 690 In quæ jus hominis : nec possunt condere legem,
Quæ legem accipiunt. Solus Deus omnipotens
Rex,
Omnia qui nostræ dispensat tempora vitæ.
Nec servire astris vult quos super astra locavit.
Nam quoscumque sacro renovavit Spiritus omne,
- 695 In Christo genitos, mortali ex stirpe recisos,
Jam sedes cœlestis habet, nec terrea necit
Progenies templum in Domini corpusque re-
ductos.
Quod si quis cursu astrorum effectuque notato,
Contendit naturam hominis vitamque videri ;
- 700 Quæro quid hac trepidis mortalibus afferat arte.
Hic (inquit) felix, miser hic erit, hunc rapiet
mors

* CAPUT IX. *Contra eos qui peccata sua sideribus im-
putant. Libertas arbitrii sola causa peccati. Non homo
sideribus subditur ; sed aliquando sidera hominibus*

*sanctis subdita fuere : Josue, Elias. Vanæ et noxiæ
predictiones humanorum actuum ex astris ductæ.*

- Impubem, hic sentio transcendet Nestoris annos. A
Falsum hoc, aut verum est? Si stant prædicta
canentis,
Nec misero superest spes, nec formido beato.
- 705 Et quæ sideribus danda est reverentia fixis;
Si quæ ferre queunt, nequeunt decreta movere?
Dent sese scelerum potius torrentibus omnes:
Fallant, diripiant, jugulent, fas omne nefasque
Confundant, persistet enim nihilominus astrum;
- 710 Cujus ab effectu firmato cardine rerum,
Ut mala non poterunt sancta probitate repelli,
Sic bona non fugient perversos debita mores.
At si prædictæ sortis mutabilis ordo est,
Et declinari possunt ventura; soluta est
- 715 Omnis ab ancipiti casu vis pendula fati.
Scrutatis igitur stellarum motibus, hoc est
Artis opus, totam subvertere religionem;
Dum nullum curare Deum mortalia suadet;
Aut dum posse docet votis elementa moveri,
- 720 Innumeram miseris plebem insinuare deorum.
* Sæpe quia detectis laqueis jam fraudis operæ,
Quo captos vanis studiis deduceret error
Compertum; superest nunc respondere querelis
Quæ mundi rebus divinam absistere curam
- 725 Objiciunt, dum sæpe bonos labor anxius urget,
Et tranquilla fluit cunctorum vita malorum.
Dic age, qui nullis Domini moderantis habenis
Humanas res ire putas, quid ab ordine cessat
Naturæ? quæ bella movent elementa? quid us-
quam
- 730 Dis-idet a prisco divisum fœdere rerum?
Sic interjecta solis revocatur in ortum
Nocte dies, idem est lunæ astrorumque re-
cursus,
Et relegunt notas subeuntia tempora metas.
Non aliter venti spirant, ita nubibus imber.
- 735 **815** Læta negant, servantque genus trudentia
flores
Semina quæque suum: nec abest ab origine
rerum
Ordo manens, iisdem subsistunt omnia causis.
Quæ nisi perpetui solers prudentia Regis
Astrueret, molemque omnem spirando foveret,
- 740 Conciderent subita in nihilum redigenda ruina.
Et cum hæc pervigili cura Omnipotentis agantur,
Quæ certum ad finem devexo limite vergunt;
Quis neget in nostram gentem specialius æquum
Partiri sua jura Deum? cui perpetis ævi
- 745 Spem tribuit, propriæ largitus imaginis instar.
At qui nec pœnam injustis, nec præmia sanctis
Restitui ad præsens quereris, vellesne per omnes
Ultricem culpas descendere judicis iram?
Et quo magnanimi clemens patientia Regis
- 750 Distaret sæva immittis feritate tyranni?
- An quæ pars hominum peccati nescia mundum
Possessura foret? vel sanctæ quis locus esset
Virtuti in terris? cui si præsentia dona
Affluerent, cælo potius sublata maneret.
- 755 Sic mundi meta abruptis properata fuisset
Temporibus, neque in sobolem generanda ve-
niret
Posteritas, pariter cum justos atque nocentes
Aut promissus honos, aut pœna auferret ab
orbe.
Nunc vero et generis nostri profunda propago
- 760 Tenditur, ac duplici succedit origine pubes,
Nata patrum membris, et Christi fonte renata,
Et pia dum populis Domini patientia parcit,
In lucem multos de tetra nocte reversos,
In Ac posita claros peccati labe videmus.
- B
765 Ille per innumeros vultus, et mille per aras,
Barbatos, lævesque deos, juvenesque, senesque,
Ut quondam fecere, colens, jam errore paren-
tum
Abjecto, solum Unigenam submissus adorat.
Hic sophicas artes Græcorum, et vana secutus
- 770 Dogmata, jam Christo sapere, et brutescere
mundo,
Gaudet apostolico doctus cœlestia ludo.
Quam multos procul a portu rationis in altum
Dedecorum turbo abstulerat; quos æquore toto
Jactatos, nimiumque vagis erroribus actos,
- 775 Nunc reduces juvat excipere, amplexuque pa-
terno
Confotos, nusquam statione abscedere vitæ?
Quos si multa inter morum delicta priorum
Plexisset prope rigor implacabilis iræ,
Intercepta forent melioris tempora vitæ,
- 780 Nec standi vires licuisset sumere lapsis.
Mortem (inquit Dominus) peccantis nolo, nec
ullum
De pereunte lucrum est: redeat magis, inque
relictum
Mutatus referatur iter, vitæque fruatur.
Et quia virtutum similes vult esse suarum
- 785 **817** Quos genuit: Vindictam, inquit, mihi ce-
dite; reddam
Judicio quæ digna meo; detur locus iræ.
Sic dum multorum differtur pœna malorum,
Nonnulli plerumque probos revocantur in actus,
Ac fit quisque sibi iudex, ultorque severus,
- 790 Quod fuerat prius interimens, aliusque resur-
gens.
At qui persistunt errori incumbere longo,
Quamvis in multis vitis impune senescant,
In sævum finem venient: ibi non erit ulla
Spes veniæ, minimo ad pœnam quadrante vo-
cando.

* CAPUT X. *Contra Epicureos, divinam providentiam negantes, eo quod boni hic adversa patientur, dum mali prospera omnia experiuntur. Quare nec malos hic puniri, nec bonos remunerari oporteat. Deus patiens, quia omnipotens et æternus.*

760. Duac. et Colon. cum posterioribus editionibus, *successit.*

778. Editiones antiquæ, *Plectisset*; recent., *Plectisset.*

- 725 Nos etenim quoties causa quacumque movemur, A
Vindictam celerem cupimus, quia rara facultas
Non patitur læsis tempus transire nocendi.
At vero æternum nil effugit, omniaque adsunt
Salva Deo; nihil est illi tardumve citumve :
800 Nec dila a umquam, nec festinata putemus,
Quæ veniunt, nostris mutantur tempora rebus.
Nam quod ubique agitur, quod gestum est,
quodque gerendum est,
Ante oculos Domini puncto subsistit in uno,
Una dies cui semper adest cras atque here no-
strum.
- 805 Sed quamquam examen Deus omnia servet
in illud
Quo quæ nunc occulta latent reserata patebunt,
Multa tamen mundum per sæcula cuncta regentis B
Justitiæ documenta dedit, dum maxima bellis
Regna quatit, dum sæpe urbes, populosque po-
tentes
- 810 Exhaustit morbis, cremat ignibus, obruit undis;
Dumque inopes ditat, dejectos elevat, auctos
Imminuit, solvit vinctos, subigitque superbos.
Nec vero hoc nisi cum magna ratione putan-
dum est
Accidere, ut quoties iram experiuntur iniqui,
815 Supplicia insontes videantur obire nocentum.
Multa quidem semper mundo communia in isto
Indignos dignosque manent : sol omnibus idem
est,
Idem imber, pariter subeuntur frigora et æstus.
Utque indiscreta est cunctis aqua, lumen, et C
aura ;
- 820 Sic injustorum justos mala ferre necesse est :
Ut dum multa malis insontes compatiuntur,
Sint quorum merito populis parcat iniquis,
Et qui conversos virtutis imagine ducant.
Sed cum perdendis indemutabilis insiat
825 Finis, non eadem incumbit sententia sanctis.
Sunt quos diluivum mundi non obruat, et quos
Arsuris liceat Sodomis evadere : norat
Angelus Ægypti vastator limina signo
Scripta crucis, sacro removens a sanguine pla-
gam.
- 830 Nec rutilo mulier decepta est vellere, cujus
Sola domus tanta pereunte superfuit urbe.
Fit mare per tumidum sanctis via, fitque per
amnem ;
Et per inane piis gradus est : cibus alite serva
819 Suggestitur, perditque avidus sua fercula
messor.
- 835 Utque Dei servis nihil obsit, vertitur ordo
Naturæ, vinctos labentia vincula solvunt ;

804. Editio Lugdun. habet *here* ; alia, *heri*, cujus
ultima longa versus debitæ quantitati non convenit.
Here adverbium autem idem sonare quod *heri*, patet
ex hoc versu pentametro Martialis :

Et postquam est nobis nil here præter aprum.

* CAPUT XI. *Deus tamen maxima justitiæ suæ docu-
menta sæpe hic edit. Multa in hac vita bonis et malis
communiter accidunt, in alia nullatenus ita res erit.*

- Cancer sponte patet, sera non tenet obice val-
vas ;
Deficit humor aquas, ignes calor, ira leones.
Non autem dubium est in magnæ turbine cladis
840 Involvi teneros annos, et, more parentum,
Criminis expertes, aliena occumbere culpa.
Nam cum homines pontus tegeter, deleta per
orbem
Multa puellarum et puerorum millia notum est.
Nec tamen injuste terris exempla videtur
845 Progenies auctura malos, cui multus in ipso
Exitio est collatus honos, quod crimine patrum
Occidit ante sua caderet quam noxia culpa.
Quod si et justum aliquem complexa est pœna
malorum,
Ne dubites placuisse Deo; nec enim mala mors
est
850 Ulla bonis, quibus vario longoque labore
Quilibet in requiem patet exitus : aspera vitam
Dat via, nec campo capitur, sed sine corona.
Verum nos blandis capti, offensique severis,
Nec bona iudicio spectamus, nec mala vero.
85 Dum non nostrarum curanda negotia rerum
Suscipimus, propriisque juvant aliena relictis.
Nec quemquam vitis miserum, aut virtute bea-
tum
Centes, frustra externis culpamque decusque
Jungimus, et cœlo ascripti terrena fovemus.
860 Felices dici mos est, quos blanda potestas
In summos apices tumidorum evexit honorum,
Quos magni quæstus ditavit, et quibus amplos
Congessit reditus totum res fusa per orbem.
Laudantur vestes pretiosæ, et pulchra supellex,
865 Magnæ ædes, famuli innumeri, vigilesque clien-
tes,
Et quidquid non est nostrum, quodque ut dare
quivit
Una dies, sic una potest auferre : nec illud
Quod speciale bonum est hominis, nullamque
timet vim,
Amplexi, miseros quibus hæc perdentia desunt,
870 Et per mille modos pereuntia, credimus; ac si
Justitiam durus labor urgeat, et dolor ægri
Corporis, et mortes natorum, et turpis egestas.
Non quantas pariat constans tolerantia palmas,
Nec quo pugna brevis sit processura videmus :
875 Sed calicem crucis ac vitæ libare verentes,
Vipereum obducto potamus melle venenum.
Dulcia sunt etenim gustu, specieque decora,
Quæ morbos mortemque animæ generantique
foventique,
Canceris et ritu languentia viscera carpunt.

*Nulla mors bonis mala. Quam injuste iudicet mundus
de beatitudine !*

840. Editio Ludg., *et in ore parentum* ; id est, et
sub oculis parentum. Editiones Lovan., Duac., Colon.
et alia, *et more parentum* ; quod forte significat, et
pro peccatis suorum parentum, seu, pariter ac pa-
rentes. Illic sensus juvatur verbis sequentibus : *Aliena
occumbere culpa.*

880 Cumque Deus medicam cœlo demittere curam A
Dignatur, penitusque putres abscindere fibras,
Incusamus opem teneri, et tabescere morbo

821 Malumus, antidoti quam vim tolerare se-
verſi.

Non igitur mala sunt quæ nos mala ducimus;
et cum

885 Ulceribus diris non pareit dextra medentis,
Amplectenda salus, non exacuenda querela est.
Jam quos peccantes Deus arguit, hos etiam
nunc

Diligit, et patrio vult emendare flagello.
Meque istis potius societ, quam congreget illis,

890 Quos jam submoto permisit verbere, cursu
Ire voluntatis, propriaque libidine ferri.

Hi sunt vero illi, quos inter crimina tutos,
Et scelerum dites fructu, impunita senectus
Extremæ turpis vitæ produxit in oras.

895 Hi justum injustis odiis pressere; per istos
Bella excita piis, et flagra medentia tardis.

* NAMQUE eadem cunctos exercent tela fide-
les,

Sub duplici causa; dum quo torquentur iniqui,
Hoc sancti crescunt; et quod pœnam attulit illis

900 Pro culpa, hoc istis dat pro virtute coronam.
Denique si quidquid mundanis rebus acerbum
Accidit excutias, totum jam sponte videbis
Anticipasse Dei famulos. Gemit ille talentis
Argenti atque auri amissis, hunc rapta su-
pellex,

905 Perque nurus Geticas divisa monilia torquent. C
Hunc pecus abductum, domus ustæ, potaque
vina

Afficiunt, tristes nati, obscenique ministri.
Sed sapiens Christi servus nil perdidit horum
Quæ sprevit, cœloque prius translata locavit,

910 Ac si quid mundi sub tempestate laborum
Incidit, intrepide subiit, manifestus honoris
Promissi, et cupidus victo certamine solvi.
At tu, qui squalidos agros desertaque defles
Atria, et exustæ proscenia diruta villæ;

915 Nonne magis propriis posses lacrymas dare
damnis,

Si potius vastata tui penetralia cordis
Inspiceres, multaque obiectum sorde decorem,
Grassantesque hostes captivæ mentis in arce?

920 Inque suam cladem facibus fomenta dedisset
Hoc etiam quæ facta manu speciosa fuerunt,
Devoti meritum populi testata manerent.

Sed cum deformi jaceant prostrata ruina,
Objiciunt nobis casus nostrosque suosque.

925 Hos igitur cineres templorum, hæc busta po-
tentum,

899. Sic editiones Lugd., Lovan., Duac. et Col-
lon. Recentiores vero, in auras.

* CAPUT XII. Afflictio malis pœna est criminis,
bonis corona virtutis. Animæ damna, magis quam re-
rum exteriorum lugenda. Conversis prodest afflictionis
tolerantia. Vincitur diabolus etiam ab his quos antea

Quæ congesta jacent, populati cordis in aula
Plangamus captiva manus, nos splendida quon-
dam

Vasa Dei, nos almæ aræ, et sacraria Christi,
In quibus argentum eloquii, virtutis et aurum,
930 Et sceptrum captum est crucis, et diadema
decoris.

Nec rabidis justam moveamus questubus iram,
Judicium culpando Dei, quod mentis et oris
Officium multa transcendit majus abisso.

Quamvis exiguo hoc fugientis tempore vitæ

935 Injusti tumeant, et tanta pace suorum
Lætentur scelerum; nonque illos vinea fallat,
Non ager; et noceant illæsi, et crimine cre-
scant:

B Nos, quibus in Christo sunt omnia, non ca-
pient res

Occidæ, quas nec nobiscum inveximus orti,

940 Nec discessuri mundo exportabimus isto.
Sed si quis superest animi vigor, excutiamus
Peccati servile jugum, ruptisque catenis,
In libertatem et patriæ redeamus honorem.
Impia non oberunt cum sævo pacta tyranno.

945 Captiva conscripta manu, resolvable Christo est
Hoc fœdus, quod jure potest subvertere justo
« Aversos revocans et suspiciens conversos;
« Sanguine quos proprio quæsitiv prodigus
« emptor,

« Si tamen assertoris opem festina voluntas
950 « Præveniat, fletu Dominum motura fideli.
« Nam ut nemo invitus, somno quietus in
« alto

« Fit salvus, nec vi petitur qui sponte recessit;
« Sic pulsata patent redeuntibus atria vitæ,
« Et recipit cœli servatos curia cives.

955 Cujus spem veniæ firmato corde foventes,
Implorate Deum, pugnasque relinquitte, fratres,
Verborum, et lites de pravīs sensibus ortas.
Nec quia procidimus fusi certamine primo,
Stare, et confictum vereamur inire secundum.

960 Cuncta licet variis terroribus impleat hostis,
Et vigili clausas obsidat milite portas,
Cum victo tamen est bellum, si carne vetusta
Exuti, in Christi renovemur corpus, et omnem
Vincendi nobis vim de victore petamus.

D 965 Qui dum nostra suis sociat, junxit sua nostra.
Ut non humanis fidens homo, totus in illum
Se referat, sine quo non stant qui stare vi-
dentur,

Et per quem sparsi coeunt, strati que resurgunt.

Hæc sat erit parvo rudibus scripsisse libello:

970 Qui cum sincerum vivo de fonte liquorem
Gustarint, ipsi profundent flumina ab alvo
Cordis, et irriguas præbebunt fratribus urnas.

vicerat, si spem in Christo ponant, et vincendi virtu-
tem a Christo, qui diabolum vicit, petant.

916. Id est, certus, V. supra v. 190.

944. Ita libri veteres Lugd., Lovan. et Colon.
cum posteriores habeant, inveximus orbi.